

ANETA SUCHOŃ

Z prawnej problematyki spółdzielczości w rolnictwie

1. Od czasu transformacji ustrojowej i wprowadzenia gospodarki rynkowej problematyka spółdzielczości w rolnictwie rzadko podejmowana jest przez prawników-agrystów¹. Prawdą jest, że po zmianie systemu gospodarczego rola spółdzielczości w obsłudze wsi i rolnictwa uległa osłabieniu, a wiele spółdzielni zostało rozwiązanych. Z jednej strony trudniej było im funkcjonować w nowych warunkach ekonomicznych, z drugiej – szczególnie wśród mieszkańców wsi – odnotować można było niechęć do spółdzielni postrzeganych jako „pozostałość z poprzedniej epoki”.

Dla sektora spółdzielczego jest jednak miejsce w ramach gospodarki rynkowej, o czym świadczy fakt, że ta forma gospodarowania jest bardzo popularna na całym świecie, a zwłaszcza w państwach europejskich². W 15 krajach „starej” Unii Europejskiej funkcjonuje około 30 tys. spółdzielni rolniczych, posiadają one ponad 9 mln członków i zatrudniają ponad 600 tys. osób. Ich udział w skupie, przetwórstwie i marketingu

¹ Zob. J. Paliwoda *„Zagadnienia prawne przekształceń własnościowych w mieniu spółdzielni produkcji rolnej w Polsce, Niemczech i Ukrainie*, Warszawa 1995; idem, *Uwagi o aspektach prawnych rolniczych spółdzielni produkcyjnych w przededniu integracji europejskiej*, „Prawo Rolne” 1998, z. 2. Natomiast problematyka spółdzielni w obrębie wsi i rolnictwa cieszy się dużą popularnością wśród ekonomistów; zob. np. D. Mierzwa, *W poszukiwaniu nowego modelu spółdzielczości rolniczej*, Wrocław 2005; M. Brodziński, *Spółdzielczość obsługująca wieś i rolnictwo*, Warszawa 2005; idem, *Spółdzielnie, członkowie, samorządy. Z problematyki więzi oraz rozwoju spółdzielczości wiejskiej*, Warszawa 2007; *Spółdzielczość rolnicza w gospodarce rynkowej*, red. E. Pudełkiewicz, Z. Wierzbicki, Warszawa 1993.

² Szerzej zob. *Organizacja mazowieckiego rynku rolnego poprzez tworzenie grup producentów rolnych na bazie prawa spółdzielczego*, red. W. Boguta, Z. Gumowski, K. Lachowski, Warszawa 2007, s. 27.

produktów rolnych wynosi ponad 60%, natomiast w dostawach środków do produkcji rolniczej – ponad 50%³. Nie bez znaczenia dla rozwoju spółdzielczości jest również zainteresowanie ze strony organów Unii Europejskiej. Komisja Europejska w wielu dokumentach podkreślała, że spółdzielnie są ważnym elementem gospodarki rynkowej. Ich interesy muszą być chronione i promowane na zasadzie niedyskryminacji. Dlatego unikać należy tworzenia niesprawiedliwych i zbędnych barier prawnych zarówno na poziomie Wspólnoty, jak i poszczególnych państw członkowskich⁴.

W Polsce działa obecnie w dziedzinach dotyczących wsi i rolnictwa około 4 tys. spółdzielni. Są to przede wszystkim spółdzielnie mleczarskie, ogrodniczo-pszczelarские, zaopatrzenia i zbytu „Samopomoc Chłopska”, spółdzielnie kółek (usług) rolniczych, spółdzielnie produkcji rolnej, banki spółdzielcze, tzw. spółdzielcze grupy producentów rolnych⁵. Ilość spółdzielni należących do poszczególnych kategorii ulega zmianie na przestrzeni czasu. Przykładowo, w 1989 r. było w Polsce 2089 rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz 2006 spółdzielni kółek rolniczych, w 2000 r. odpowiednio – 1024 oraz 1063, a w 2007 r. – 840 i 731⁶. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się jednak tzw. spółdzielnie branżowe, powstające w celu powołania grupy producentów rolnych. W sierpniu 2008 r. w Polsce działało 351 grup, z czego 100 funkcjonowało w formie spółdzielni. W połowie marca 2009 r. liczba grup wynosiła już 401, w tym 115 w formie spółdzielni⁷.

Uzasadnione wydaje się twierdzenie, że w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej spółdzielnie mogą pomóc w rozwiązaniu problemów rolników związanych nie tylko ze zbytem produktów rolnych, lecz także z zagwarantowaniem odpowiedniej ich jakości, możliwością przetwórstwa, rozwojem agroturystyki oraz produkcji biopaliw. Nadal istotne znaczenie może mieć prowadzona przez nie działalność społeczna

³ Tak, ibidem; zob. też H. Cioch, *Zarys prawa spółdzielczego*, Warszawa 2007, s. 141.

⁴ Tak, *Biała Księga. O przedsiębiorstwach spółdzielczych. Dokument konsultacyjny Unii Europejskiej*, Bruksela 2001, s. 4 i n.

⁵ Zob. szerzej np. Krajowa Rada Spółdzielcza, *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych do roku 2013* (praca zbiorowa), Warszawa 2008; D. Mierzwa, *Spółdzielczość rolnicza w procesie zmian*, w: *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Szanse rozwojowe rolnictwa w przestrzeni europejskiej*, red. S. Sokołowska, A. Bisaka, Opole 2008, s. 188.

⁶ Według bazy danych Krajowej Rady Spółdzielczej – stan na dzień 31 grudnia 2007 r. (bez spółdzielni będących w likwidacji); zob. Krajowa Rada Spółdzielcza, *Perspektywy rozwoju...*, s. 6; zob. też Krajowa Rada Spółdzielcza, *Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady Spółdzielczej za lata 2005-2008*, Warszawa, listopad 2008 r., s. 62-63.

⁷ Zob. www.mrirw.gov.pl.

i oświatowo-kulturalna na rzecz swoich członków i środowiska wiejskiego. Niektóre ze spółdzielni dysponują dużym potencjałem środków produkcji, w szczególności ziemią. Pomimo przemian społeczno-gospodarczych związanych z wprowadzeniem gospodarki rynkowej i zmian w zakresie gospodarki gruntami⁸ oraz uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej, nadal obowiązuje ustawa z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze⁹. Na funkcjonowanie spółdzielni wpływa wszakże wiele innych aktów prawnych, zwłaszcza ustawa z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa, ustawa z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego, ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach¹⁰, Kodeks cywilny¹¹, ustawy podatkowe¹² czy akty prawa wspólnotowego¹³.

Celem artykułu jest próba ustalenia, na ile ustawodawca ułatwia organizowanie i funkcjonowanie spółdzielni rolniczych w nowych warunkach ustrojowych. Realizacja tego celu wymaga przesłедzenia zarówno zmian ustawy – Prawo spółdzielcze, jak i wielu innych aktów prawnych, które bezpośrednio albo pośrednio wpływają na funkcjonowanie spółdzielni. Ponieważ problematyka spółdzielni rolniczych jest szeroka, uwaga zostanie zwrócona przede wszystkim na spółdzielnie prowadzące wspólne gospodarstwo rolne oraz tzw. spółdzielcze grupy producentów rolnych.

2. Część I ustawy – Prawo spółdzielcze zawiera przepisy wspólne dla wszystkich spółdzielni, natomiast część II przepisy szczególne, w tym przepisy dotyczące spółdzielni produkcji rolnej, do których zalicza się rolnicze spółdzielnie produkcyjne oraz inne spółdzielnie rolnicze zajmujące się produkcją rolną. Niektóre przepisy z tytułu II tej ustawy odnoszą się także do spółdzielni kółek rolniczych. Istotne zmiany omawianego

⁸ Chodzi tutaj szczególnie o ustawę z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (tekst jedn.: Dz. U. 2007, Nr 231, poz. 1700 z późn. zm.) oraz ustawę z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz. U. Nr 64, poz. 592).

⁹ Tekst jedn.: Dz. U. 2003, Nr 188, poz. 1848 z późn. zm. (zwana dalej ustawą – Prawo spółdzielcze).

¹⁰ Dz. U. Nr 88, poz. 983, z późn. zm.

¹¹ Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

¹² Np. ustawa z 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn.: Dz. U. 2006, Nr 121, poz. 844 z późn. zm.); ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. 2006, Nr 36, poz. 969 z późn. zm.).

¹³ Np. rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. UE. L 277 z 21 października 2005 r., s. 1 z późn. zm.).

aktu prawnego wprowadziła ustawa z 7 lipca 1994 r. o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze¹⁴. Celem nowelizacji było dostosowanie przepisów do nowych warunków ekonomicznych, wynikających zwłaszcza z wprowadzenia zasad gospodarki rynkowej. Zostały zmienione przede wszystkim przepisy ogólne o spółdzielni i jej statucie, o gospodarce spółdzielni oraz o związkach spółdzielczych¹⁵. Ustawodawca – jak widać – zdecydował się na nowelizację Prawa spółdzielczego, a nie na uchwalenie nowej ustawy. W literaturze wyrażono opinię, że takie rozwiązanie wynikało z uznania, że ustawa z 1982 r. jest na tyle dobra, że wystarczyło ją zmodyfikować, a jednocześnie, że po kilku latach obowiązywania zmienionego Prawa spółdzielczego i tak będzie trzeba uchwalić nową ustawę¹⁶.

Nowelizacja ustawy – Prawo spółdzielcze z 1994 r. wprowadziła wiele zmian odnoszących się do rolniczych spółdzielni produkcyjnych, w tym poświęconych przedmiotowi ich działalności. Poprzednio obowiązujący przepis stanowił, że przedmiotem gospodarczej działalności rolniczej spółdzielni produkcyjnej było prowadzenie zespołowego gospodarstwa rolnego na podstawie osobistej pracy członków. Obok wspomnianej działalności, rolnicza spółdzielnia produkcyjna mogła prowadzić działalność wytwórczą i usługową w zakresie ustalonym w statucie. W wyniku wspomnianej zmiany przedmiotem działalności rolniczych spółdzielni produkcyjnych stało się prowadzenie wspólnego gospodarstwa rolnego oraz działalność na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych członków¹⁷. Spółdzielnia może również prowadzić inną działalność gospodarczą.

Warto zauważyć, że przepisy szczególne ustawy – Prawo spółdzielcze określają zasady prowadzenia wspólnego gospodarstwa rolnego przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne, natomiast brakuje regulacji dotyczących działalności spółdzielni na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych. Ta działalność mogłaby polegać na przechowywaniu, organizowa-

¹⁴ Dz. U. Nr 90, poz. 419.

¹⁵ Tak, K. Pietrzykowski, *Kierunki zmian w prawie spółdzielczym*, w: *Spółdzielczość wiejska w perspektywie integracji z Unią Europejską*, materiały z konferencji międzynarodowej, Zakopane 1997, s. 175 i n.

¹⁶ Ibidem, s. 176.

¹⁷ Zwrot „oraz” uznaje się obok „i” za funkcję koniunkcyjną. Wydaje się, że bardziej zasadne byłoby użycie słowa „lub”, funkcję alternatywną. Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna może prowadzić tylko działalność polegającą na prowadzeniu wspólnego gospodarstwa rolnego, ale prócz wspólnego gospodarstwa może także działać na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych (pod warunkiem że statut nie przewiduje obowiązku wniesienia wszystkich gruntów do spółdzielni); por. P. Zakrzewski, *Cel spółdzielni*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, z. 1, s. 61.

niu sprzedaży czy przetwarzaniu produktów rolnych. Omawiana ustawa nie zawiera również definicji „indywidualne gospodarstwo rolne”. Uznać zatem można, że rolnicza spółdzielnia produkcyjna może działać zarówno na rzecz gospodarstw rodzinnych, jak i tych, które nie mają takiego statusu ze względu na powierzchnię i określane są jako gospodarstwa wielkoobszarowe. Jednakże niemożliwe będzie działanie członków na rzecz gospodarstw, jeśli statut spółdzielni przewiduje, że członek posiadający grunty jest obowiązany wnieść wszystkie grunty rolne jako wkład do spółdzielni. I tak jest najczęściej. Wynika to faktu, że do czasu wejścia w życie zmiany ustawy – Prawo spółdzielcze z 7 lipca 1994 r. istniał obowiązek wniesienia posiadanych gruntów w całości albo w części do spółdzielni. Dopiero po nowelizacji art. 141 ustawy statut może (a nie jak dotychczas: powinien) przewidywać obowiązek wniesienia całości lub części gruntów jako wkład do spółdzielni¹⁸. Obecnie w Polsce funkcjonują spółdzielnie utworzone przed 1995 r. i dlatego nie jest popularny model rolniczej spółdzielni produkcyjnej, której członkowie wnosiliby do niej część gruntów, a na pozostałych prowadzili gospodarstwo.

Nowelizacja Prawa spółdzielczego z 1994 r. nie ograniczyła rodzajów prowadzonej działalności ani nie określiła proporcji pomiędzy działalnością rolniczą a inną, mimo że problematyka zakresu i relacji pomiędzy wspomnianymi działalnościami budziła kontrowersje w literaturze¹⁹ i orzecznictwie od wielu lat. Przykładowo, Sąd Najwyższy (IV PRN 1/86) w postanowieniu z 27 lutego 1986 r. stwierdził, że „[...] przedmiotem działalności rolniczej spółdzielni produkcyjnej jest prowadzenie zespołowego gospodarstwa rolnego w oparciu o pracę osobistą członków. Spółdzielnia taka może prowadzić także inną działalność wytwórczą lub usługową, ale ta jej działalność nie może przybierać takich rozmiarów, aby przesuwiała działalność zasadniczą na pozycję drugorzędną²⁰. Warto zauważyć, że rolnicze spółdzielnie produkcyjne od wielu lat prowadzą obok wspólnego gospodarstwa rolnego także pozarolniczą działalność gospodarczą. Do takiego działania zmuszała je często zła sytuacja ekonomiczna, a w pewnych okresach zachęcały przepisy podatkowe²¹.

¹⁸ Szerzej zob. K. Pietrzykowski, *Prawo spółdzielcze, Komentarz do zmienionych przepisów*, Warszawa 1995, s. 152.

¹⁹ Zob. też A. Kokot, *Normatywne pojęcie działalności pozarolniczej w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych*, „Prawo Rolne” 1991, z. 1, s. 37-49.

²⁰ OSPiKA 1987, z. 5-6, poz. 112.

²¹ A. Kokot, op. cit., s. 37-49.

Omawiana nowelizacja z 7 lipca 1994 r. uchyliła przepisy dotyczące rolniczych spółdzielni specjalistycznych, natomiast nadal możliwe jest prowadzenie gospodarstwa przez inne spółdzielnie zajmujące się produkcją rolną oraz spółdzielnie kółek rolniczych. Warto podkreślić, że przedmiotem działalności tych ostatnich podmiotów jest przede wszystkim świadczenie usług dla rolnictwa i innych rodzajów usług wynikających z potrzeb środowiska wiejskiego. Mogą też zajmować się wytwarzaniem środków i materiałów dla rolnictwa, przetwórstwem rolnym i produkcją rolną (prowadzeniem gospodarstwa rolnego). W przypadku, gdy taka spółdzielnia zrzesza obok osób prawnych również osoby fizyczne i zajmuje się produkcją rolną (prowadzeniem gospodarstwa rolnego), a statut przewiduje, że jej członkowie-osoby fizyczne mają obowiązek wnoszenia w całości lub części wkładów gruntowych i pieniężnych, to w razie braku odmiennych postanowień statutowych stosuje się do nich odpowiednio niektóre przepisy ustawy – Prawo spółdzielcze i Kodeksu cywilnego dotyczące rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

Warto zwrócić uwagę, że zmniejsza się znaczenie spółdzielni kółek rolniczych. Niewielu producentów rolnych korzysta z usług agrotechnicznych, gdyż starają się stworzyć swój park maszynowy. Umożliwiają to środki unijne, a szczególnie program „Modernizacja gospodarstw rolnych”²² oraz „Premia dla młodego rolnika”²³. Z tego pierwszego programu mogą korzystać spółdzielnie kółek rolniczych tylko wtedy, gdy są posiadaczami gruntów rolnych i spełniają pozostałe przesłanki określone w przepisach.

3. Na funkcjonowanie spółdzielni wpływają regulacje prawne zawarte w różnych aktach prawnych. Z uwagi na prowadzenie wspólnego gospodarstwa rolnego, szczególnie istotne są przepisy dotyczące władania gruntami. Aby zapewnić nieprzerwany tok działalności rolniczej niezbędne jest zapewnienie trwałości gospodarowania nieruchomościami rolnymi. Spółdzielnie produkcji rolnej czy też spółdzielnie kółek rolniczych pro-

²² Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 193, poz. 1397 z późn. zm).

²³ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 200, poz. 1443 z późn. zm).

wadzą działalność rolniczą nie tylko na gruntach wniesionych przez członków spółdzielni jako wkład, ale także na gruntach własnych lub dzierżawionych albo na gruntach użytkowanych na podstawie umowy.

Na działalność wielu spółdzielni duży wpływ miały zmiany we władaniu gruntami, które nastąpiły po 1 stycznia 1992 r. Na podstawie ustawy z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa powołana została Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie: Agencja Nieruchomości Rolnych), której głównym zadaniem było przejęcie i zagospodarowanie państwowego mienia rolnego. Według wspomnianej ustawy, nieruchomości rolne Skarbu Państwa znajdujące się w użytkowaniu spółdzielni, osób fizycznych, a także innych niepaństwowych jednostek organizacyjnych pozostały nadal w ich władaniu na dotychczasowych warunkach do chwili zawarcia z dawną AWRSPP nowych umów dzierżawy albo sprzedaży. Jeżeli zmiana warunków dotychczasowego użytkowania nieruchomości nie nastąpiła w terminie określonym w art. 13 ust. 1 wspomnianej ustawy, wygasło dotychczasowe użytkowanie ustanowione na podstawie umowy lub decyzji administracyjnej. Termin określony we wspomnianym artykule był zmieniany i ostatecznie został przesunięty do 30 czerwca 2000 r.

Jeżeli nieruchomości rolne nie zostały przekazane w tym terminie do Zasobu, stały się z mocy prawa własnością gmin, na terenie których były położone. Takie rozwiązanie okazało się niekorzystne dla niektórych spółdzielni. Ustawodawca nie zagwarantował spółdzielniom ani pierwszeństwa nabycia nieruchomości bez przetargu, ani pierwszeństwa w zakresie zawarcia umowy dzierżawy. Gmina dysponuje gruntami przejętymi od spółdzielni według zasad określonych w ustawie z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami²⁴. Natomiast ustawodawca wprowadził instrumenty, które miały zapewnić spółdzielniom ochronę w zakresie trwałości gospodarowania na gruntach wchodzących w skład Zasobu WRSP. Adresowane było one jednak tylko do spółdzielni produkcji rolnej. Według art. 29 ustawy z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa, pierwszeństwo nabycia gruntów przysługuje m.in. spółdzielni produkcji rolnej władającej faktycznie zbywaną nieruchomością, której użytkowanie ustanowione na rzecz tej spółdzielni wygasło na podstawie art. 16 ust. 2 ustawy z 31 grudnia 1993 r. Przepis ten jednak obecnie nie ma już praktycznego zastosowania, ponieważ grunty te zostały oddane rolniczym spółdzielniom produkcyjnym (np. w dzierżawę)

²⁴ Tekst jedn.: Dz. U 2004, Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.

albo sprzedane. Omawiana ustawa zapewniła również możliwość zawarcia umowy dzierżawy bez przetargu każdej spółdzielni produkcji rolnej, której użytkowanie wygasło na podstawie art. 16 ust. 2 ustawy z 31 grudnia 1993 r., a faktycznie władła ona tą nieruchomością. Zaznaczyć jednak trzeba, że ochrona ta nie była zagwarantowana od początku funkcjonowania Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa. Została ona wprowadzona dopiero na podstawie ustawy z 7 lipca 1994 r. o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze i zmianie innych ustaw, w tym ustawy z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. W kolejnych latach nastąpiła modyfikacja treści art. 29 i 39 tej ostatniej ustawy, zostały jednak zachowane preferencje w odniesieniu do spółdzielni produkcji rolnej.

Omawiając kwestie władania gruntami przez spółdzielnie produkcji rolnej, nawiązać trzeba do przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących użytkowania. Użytkowanie gruntu stanowiącego własność Skarbu Państwa może być ustanowione na rzecz rolniczej spółdzielni produkcyjnej jako prawo terminowe lub jako prawo bezterminowe. Przepis art. 271 k.c. i następne nie mają zastosowania do gruntów, które weszły w skład Zasobu WRSP. Ustawa z 19 października 1991 r. nie przewiduje bowiem takiej formy gospodarowania jak użytkowanie. Natomiast użytkowanie może być wykorzystywane do wchodzących w skład „zasobu nieruchomości Skarbu Państwa” gruntów zarządzanych (zagospodarowanych) przez starostów wykonujących zadania z zakresu administracji rządowej. Ustawa o gospodarce nieruchomościami przewiduje bowiem możliwość rozporządzania nieruchomościami skarbowymi (i samorządowymi) poprzez obciążenie ograniczonymi prawami rzeczowymi²⁵. Przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących użytkowania przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne nie stosuje się do ustanowionego na rzecz rolniczych spółdzielni produkcyjnych użytkowania nieruchomości stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego. Nie znowelizowano bowiem w tym zakresie, przepisów Kodeksu cywilnego, mimo komunalizacji części mienia państwowego i powołania samorządu terytorialnego²⁶.

²⁵ Szerzej zob. E. Gniewek, *Kodeks cywilny. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe. Komentarz*, Zakamycze, Kraków 2001, s. 676 i n.; idem *Użytkowanie w: System prawa rzeczowego. Prawo rzeczowe*, t. 4, red. E. Gniewek, s. 386 i n. Inaczej np. S. Dmowski, *Władanie nieruchomościami rolnymi przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne*, w: *Księga Pamiątkowa ku czci sędziego S. Rudnickiego*, Warszawa 2005, s. 71 i n.; J. Szachutowicz, w: *Kodeks cywilny*, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2000, s. 576.

²⁶ Tak E. Gniewek, *Kodeks cywilny...*, s. 676 i n.

Istotne zmiany w zakresie władania gruntami wprowadziła ustawa z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego. Podstawą ustroju rolnego jest wprawdzie gospodarstwo rodzinne, ale ustawodawca wprowadził instrumenty ułatwiające nabycie gruntów przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Otóż w przypadku sprzedaży nieruchomości rolnej przez osobę fizyczną lub osobę prawną inną niż ANR prawo pierwokupu przysługuje z mocy ustawy jej dzierżawcy, jeżeli nabywana nieruchomość wchodzi w skład gospodarstwa rodzinnego dzierżawcy lub jest dzierżawiona przez spółdzielnię produkcji rolnej i zostały spełnione pozostałe przesłanki określone w ustawie. Przepisy w tym zakresie nie wprowadzają żadnych norm obszarowych ani dodatkowych wymagań w odniesieniu do wspomnianych spółdzielni. Z omawianego prawa pierwokupu nie mogą jednak skorzystać spółdzielnie kółek rolniczych oraz inne spółdzielnie działające na wsi będące dzierżawcami gruntów rolnych. Według wspomnianego już art. 3 omawianej ustawy prawo pierwokupu odnosi się tylko i wyłącznie do spółdzielni produkcji rolnej. Omawiając ustawę z 11 kwietnia 2003 r., warto także zauważyć, że prawo pierwokupu oraz prawo nabycia z art. 4 ustawy przysługujące ANR nie ma zastosowania, jeżeli nabywcą nieruchomości rolnej jest spółdzielnia produkcji rolnej, ale tylko w przypadku sprzedaży albo nieodpłatnego przekazania przez jej członka nieruchomości rolnej stanowiącej wkład gruntowy na rzecz tej spółdzielni.

Wejście w życie ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego przyniosło także zmiany ustawy z 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. Od 16 lipca 2003 r., czyli od czasu wejścia jej w życie, zarówno do spółdzielni, jak i innych podmiotów odnosi się zasada, że sprzedaż nieruchomości rolnej przez ANR może nastąpić, jeżeli w wyniku tej transakcji łączna powierzchnia użytków rolnych będących własnością nabywcy nie przekroczy 500 ha. Warto również wspomnieć, że spółdzielnie, w tym także te zajmujące się produkcją rolną, nie zostały przewidziane jako podmioty uprawnione do udziału w przetargach ograniczonych organizowanych przez ANR. Ustawa z 19 października 1991 r. stanowi jedynie, że organizator przetargu może zastrzec, iż w przetargu mogą uczestniczyć wyłącznie np.: osoby fizyczne spełniające warunki określone w przepisach ustawy z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego zamierzające utworzyć lub powiększyć gospodarstwo rodzinne w rozumieniu tych przepisów, które są członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych postawionych w stan likwidacji lub upadłości.

4. Od kilku lat zauważyć można coraz większe zainteresowanie tworzeniem grup producentów rolnych, co potwierdzają dane statystyczne przedstawione na początku artykułu. Bezspornie na większą popularność grup wpłynęły zmiany ustawodawstwa, w tym przepisów odnoszących się do tzw. spółdzielczych grup producentów rolnych. Rozważania na ten temat rozpocząć należy od wyjaśnienia, że przez wiele lat obowiązywała zasada, iż liczba założycieli spółdzielni nie może być mniejsza od dziesięciu, jeżeli założycielami są osoby fizyczne, i trzech, jeżeli założycielami są osoby prawne (wyjątek stanowiły spółdzielnie produkcji rolnej). Tak określona liczba założycieli stanowiła istotną barierę w zakładaniu spółdzielni mających na celu utworzenie grup producentów rolnych. Zdając sobie z tego sprawę, Sejm 25 lipca 2008 r. uchwalił zmianę ustawy z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze²⁷. W świetle tego aktu prawnego, osoby fizyczne oraz osoby prawne prowadzące gospodarstwa rolne w rozumieniu przepisów ustawy o podatku rolnym lub prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej mogą założyć spółdzielnię, w której liczba członków-założycieli nie może być mniejsza od pięciu. Dotyczy to jednak tylko sytuacji, gdy podmiot ten jest tworzony wyłącznie w celu organizowania się w grupy producentów rolnych w rozumieniu ustawy z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw, albo we wstępnie uznane grupy producentów owoców i warzyw oraz uznane organizacje producentów owoców i warzyw w rozumieniu ustawy z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego²⁸.

Należy zwrócić uwagę na problemy, które mogą wystąpić w praktyce. Wspomniany akt prawny nie określa terminu, w jakim musi zostać powołana przez spółdzielnię grupa producentów rolnych. Pojawia się pytanie, jakie będą losy spółdzielni w przypadku, gdy nie zostanie ona zarejestrowana jako grupa producentów rolnych albo jeżeli taka spółdzielnia wystąpi o wykreślenie z rejestru grup producentów rolnych prowadzonego przez marszałka województwa. Wydaje się, że nie ma podstaw prawnych do wykreślenia takiego podmiotu z rejestru przedsiębiorców KRS. Przepisy nie określają, na jakiej podstawie sąd orzeka, czy dana spółdzielnia tworzona jest w celu powołania grupy producentów rolnych. Prawdopodobnie wystarczy oświadczenie założycieli albo postanowienia zawarte

²⁷ Dz. U. Nr 163, poz. 1014.

²⁸ Tekst jedn.: Dz. U. 2008, Nr 11, poz. 70 z późn. zm.

w statucie. Ustawa z 25 lipca 2008 r. nie wprowadza zmian do ustawy z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym²⁹.

Omawiana nowelizacja ustawy – Prawo spółdzielcze, określając podmioty, które mogą być założycielami spółdzielni powoływanej w celu utworzenia grupy producentów rolnych, odwołuje do pojęcia gospodarstwa rolnego zawartego w ustawie z 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym³⁰. Rozważyć należy, czy założycielami takiej spółdzielni mogą być podmioty będące podatnikami podatku rolnego lub z działów specjalnych produkcji rolnej, czy podmioty prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym³¹. Zasadne wydaje się przyjęcie, że członkiem spółdzielni zamierzającej utworzyć grupę producentów rolnych może być każdy podmiot prowadzący gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów ustawy o podatku rolnym lub prowadzący działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej, również ten niebędący podatnikiem podatku rolnego³². Inna interpretacja byłaby właściwa, gdyby przepis określał, że założycielem grupy może być podmiot będący podatnikiem podatku rolnego³³.

Nowelizacja ustawy – Prawo spółdzielcze z 25 sierpnia 2008 r. wprowadziła także zmiany dotyczące organów spółdzielni. Otóż w spółdzielniach powoływanych celem utworzenia grupy producentów rolnych, w której liczba członków nie przekracza dziesięciu, nie powołuje się rady nadzorczej, o ile statut nie stanowi inaczej. W tym przypadku kompetencje rady

²⁹ Tekst jedn.: Dz. U. 2007, Nr 168, poz. 1186 z późn. zm.

³⁰ Tekst jedn.: Dz. U. 2006, Nr 36, poz. 969 z późn. zm. Takie odwołanie wynika z kolei z postanowień ustawy o grupach producentów rolnych. To właśnie ten akt prawny określa kryteria, jakie muszą spełnić podmioty, które chcą tworzyć grupę producentów rolnych.

³¹ Odnotować bowiem należy interpretację, że członkami grupy producentów rolnych nie mogą być podmioty niebędące podatnikami podatku rolnego lub podatku z działów specjalnych produkcji rolnej; zob. odpowiedź Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na interpelację nr 1265 z 8 marca 2006 r. (www.sejm.gov.pl).

³² Jeżeli chodzi o dzierżawców i innych posiadaczy zależnych gruntów rolnych, odnotować należy ich nierówne traktowanie jako podatników podatku rolnego. Otóż podatnikiem jest dzierżawca gruntów Skarbu Państwa i samorządu terytorialnego. W odniesieniu zaś do gruntów rolnych prywatnych oddanych w posiadanie zależne, co do zasady podatnikiem pozostaje ich właściciel (wyjątkiem jest oddanie gruntów w dzierżawę celem otrzymania części uzupełniającej emerytury z KRUS albo renty strukturalnej w latach 2004-2006); szerzej zob. A. Suchoń, *Z problematyki podatku rolnego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2007, nr 1, s. 259 i n.

³³ Do pojęcia podatnika podatku rolnego odwołuje ustawa z 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (tekst jedn.: Dz. U 2002, Nr 101, poz. 927 z późn. zm.). Według art. 2 tego aktu prawnego, członkami samorządu rolniczego z mocy prawa są m.in. osoby fizyczne i prawne będące podatnikami podatku rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym.

wykonuje walne zgromadzenie członków³⁴. Zmianom tej ustawy, ułatwiającym tworzenie tzw. spółdzielczych grup producentów rolnych, towarzyszyły też nowelizacje ustawy z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych. Zmiany nastąpiły m.in. w odniesieniu do podmiotów, które mogą tworzyć grupę. Otóż pierwotna wersja omawianej ustawy przewidywała tworzenie grup tylko przez osoby fizyczne. Nowelizacja tego aktu prawnego z 18 czerwca 2004 r.³⁵ rozszerzyła krąg podmiotów mogących utworzyć grupę o osoby prawne (w tym spółdzielnie) prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych. Takie rozwiązanie umożliwiło członkostwo w grupach właśnie rolniczym spółdzielniom produkcyjnym. Okazało się jednak, że zorganizowanie grupy przez istniejące spółdzielnie nadal napotykało bariery prawne. Spółdzielnie działające na wsi prowadzą z reguły wielokierunkową działalność, a jej członkami są również osoby, które nie są producentami rolnymi. Spełnienie wymagań wynikających z ustawy o grupach producentów wymagało długotrwałych i kosztownych zmian w spółdzielni, a w niektórych przypadkach wręcz uniemożliwiało uzyskanie przez niektóre z nich statusu grupy producentów rolnych.

Uchwalona 15 grudnia 2006 r. ustawa o zmianie ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw³⁶ wprowadziła udogodnienia w zakresie tworzenia grup, uwzględniając formułowane przez praktykę postulaty. Otóż możliwe jest prowadzenie przez spółdzielnię działalności właściwej dla grupy producentów rolnych, jeśli w jej skład wchodzi co najmniej pięciu producentów jednego produktu lub grupy produktów, którzy spełniają wymagania określone dla członków tworzących grupę producentów rolnych oraz zostały spełnione inne przesłanki określone w art. 3a ustawy.

Dla działalności każdej osoby prawnej istotne znaczenie mają sprawy finansowe. Aby polskie spółdzielnie były konkurencyjne na rynku krajowym i unijnym, muszą mieć dobrą sytuację ekonomiczną. Zaobserwować można ewolucje przepisów w sprawach podatkowych oraz w zakresie pozyskiwania środków unijnych. Na początku jednakże warto wspomnieć, że spółdzielnie jako osoby prawne zwolnione są od płacenia podatku dochodowego od przychodów z działalności rolniczej, z wyjątkiem dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej (art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o podat-

³⁴ Zasada ta odnosi się także do spółdzielni produkcji rolnej, w której liczba członków nie przekracza dziesięciu.

³⁵ Dz. U. 2004, Nr 162, poz. 1694.

³⁶ Dz. U. Nr 251, poz. 1847.

ku dochodowym od osób prawnych). W przypadku pozarolniczej działalności gospodarczej spółdzielnia, również i ta, która utworzyła grupę producentów rolnych, uiszcza podatek według zasad określonych w wymienionym akcie prawnym. Wielu producentów rolnych do założenia grupy zniechęcały rozwiązania podatkowe. Decydując się na wspólne działanie, musiały one ponosić dodatkowe koszty (których nie płacą rolnicy nienależący do grupy) związane z podatkiem od nieruchomości³⁷ oraz podatkiem dochodowym.

Uwzględniając postulaty producentów rolnych, omawianą nowelizacją z 15 grudnia 2006 r. ustawodawca wprowadził prawno-finansowe instrumenty, które mają przyczynić się do większego zainteresowania zakładaniem grup producentów rolnych. Przede wszystkim zwolnione zostały z podatku dochodowego od osób prawnych dochody grupy producentów rolnych wpisanej do rejestru pochodzące ze sprzedaży produktów lub grup produktów, dla których grupa została utworzona, wyprodukowanych w gospodarstwach jej członków – w części wydatkowanej na rzecz członków tej grupy w roku podatkowym lub roku po nim następującym. Przy czym za wydatki uznaje się tylko te przeznaczone na zakup środków produkcji przekazanych członkom grupy producentów rolnych, szkolenie członków grupy producentów rolnych.

Zmianie uległy także zasady dotyczące zwolnienia w zakresie podatku od nieruchomości. Po nowelizacji odnosi się ono do budynków i budowli zajętych przez grupę producentów rolnych wpisaną do rejestru, wykorzystywanych wyłącznie na prowadzenie działalności w zakresie sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków grupy lub w zakresie określonym w akcie założycielskim. Wątpliwości budzi jednakże wyrażenie „budynki i budowle zajęte przez grupę”. Uznać należy, że chodzi tu o budynki i budowle będące w posiadaniu grupy i wykorzystywane na wymienione cele. Powstaje pytanie: kto może skorzystać z tego zwolnienia? Odpowiedź jest oczywista, gdy grupa jest podatnikiem podatku od nieruchomości. Wątpliwości rodzą się jednak wówczas, gdy np. grupa tylko dzierżawi budynki, a podatnikiem pozostaje nadal właściciel. Wydaje się, że w takiej sytuacji ze zwolnienia, które ma charakter przedmiotowy, powinien skorzystać podatnik. Z przedmiotowego charakteru zwolnienia wynika, że nie ma znaczenia, kto jest właścicie-

³⁷ Jeżeli chodzi o podatek od nieruchomości, to przez nowelizacją z 15 grudnia 2006 r. zwolnienie to obejmowało tylko budynki i budowle nowo wybudowane bądź zmodernizowane, wykorzystywane przez grupę na działalność statutową, po uzyskaniu wpisu grupy do rejestru grup – w okresie 5 lat od dnia uzyskania wpisu grupy do rejestru.

lem takiego budynku. Można zatem uznać, że omawiane zwolnienie ma zastosowanie nie tylko w sytuacji, gdy grupa jest podatnikiem podatku od nieruchomości budynkowych, ale także wówczas, gdy grupa jest posiadaczem zależnym (np. dzierżawcą) budynków czy budowli. Istotne jest, że budynki i budowle zajęte są przez grupę oraz wykorzystywane wyłącznie do prowadzenia działalności w zakresie sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków grupy.

Do spółdzielni, które zorganizują grupę producentów rolnych, adresowane są specjalne środki unijne. Zasady ich przyznawania przewidziane są m.in. w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 20 kwietnia 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Grupy producentów rolnych” objętej Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013³⁸. Wniosek składa się w terminie sześciu miesięcy od dnia wpisu grupy do rejestru do właściwego ze względu na siedzibę grupy dyrektora oddziału regionalnego ARiMR. Według § 3 ust. 3 rozporządzenia, w przypadku grup, które zostały wykreślone z rejestru i nie skorzystały z pomocy ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji lub Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich, a następnie zostały wpisane do tego rejestru, ponownie termin ten liczy się od dnia ostatniego wpisu. Takie brzmienie przepisu zachęca osoby prawne (w tym spółdzielnie) do podejmowania kolejnych prób zakładania grup producentów rolnych, jeżeli pierwsze doświadczenia nie były pozytywne. Nowe, bardziej przyjazne dla grup zasady liczenia sześciomiesięcznego terminu zostały wprowadzone nowelizacją wspomnianego rozporządzenia z 9 kwietnia 2008 r.³⁹

Pomoc finansowa jest realizowana w formie rocznych płatności w okresie pierwszych pięciu lat od daty wpisania grupy do rejestru prowadzonego przez marszałka województwa. Kwotę wsparcia nalicza się na podstawie rocznej wartości netto przychodów ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków grupy. Słuszna wydaje się interpretacja, że jeżeli chodzi o otrzymywane środki unijne, to przychody te są wolne od podatku dochodowego od osób prawnych na podstawie przepisu art. 17 ust. 1 pkt 48 ustawy o podatku dochodowym

³⁸ Dz. U. Nr 81, poz. 550 z późn. zm.

³⁹ 9 kwietnia 2008 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi podpisał zmianę rozporządzenia z 20 kwietnia 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Grupy producentów rolnych” objętej Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 72, poz. 425).

od osób prawnych – wypłacane bowiem są przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która otrzymuje środki na ten cel z budżetu państwa⁴⁰.

Rozwój grup producentów rolnych hamuje brak pieniędzy na rozpoczęcie ich działalności. Środki unijne może otrzymać grupa dopiero po kilku miesiącach od rejestracji, dlatego wysuwane są propozycje wprowadzenia mechanizmów pomocy finansowej wypłacanej na początku działalności. Producenci rolni zrzeszeni w grupie narzekają także na rozwiązania dotyczące podatku VAT. Ich zdaniem, grupa producentów rolnych powinna być traktowana jako przedłużenie gospodarstwa rolnego, czyli mieć takie same przywileje, jak rolnik ryczałtowy⁴¹.

5. Przeprowadzone rozważania wskazują, że ustawodawca stara się ułatwić tworzenie i prowadzenie działalności przez spółdzielnie działające w obszarze rolnictwa wprowadzając zmiany zarówno do ustawy – Prawo spółdzielcze, jak i innych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem tych podmiotów. Niektóre z nowych przepisów wywołują wątpliwości interpretacyjne. Odnosi się to m.in. do zmian w zakresie zakładania spółdzielni czy zwolnienia od podatku od nieruchomości grup producentów rolnych, w tym prowadzonych w formie spółdzielni. Dlatego wymagają one doprecyzowania.

Producenci rolni nie są w obecnych warunkach zainteresowani prowadzeniem wspólnego gospodarstwa rolnego, ale współpracą w zakresie marketingu i sprzedaży produktów rolnych. Zaobserwować można brak spójności między przepisami odnoszącymi się do spółdzielni produkcji rolnej oraz spółdzielni kółek rolniczych w różnych aktach prawnych. Przykładowo, z jednej strony uwzględnione zostały instrumenty pozwalające na nabycie gruntów przez spółdzielnie produkcji rolnej, które weszły w skład Zasobu WRSP albo zawarcie umowy dzierżawy gruntów bez przetargu, z drugiej zaś – spółdzielnie zostały pozbawione ochrony w odniesieniu do gruntów, które z mocy prawa przeszły na własność gminy, na terenie której grunt jest położony. Duże ograniczenia napotykają spółdzielnie, które mają zamiar nabyć grunty rolne z Zasobu WRSP. Brak spójności dotyczy także regulacji użytkowania gruntów przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Przepisy Kodeksu cywilnego dotyczą tylko użytko-

⁴⁰ Szerzej zob. odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów z 30 stycznia 2008 r. (z upoważnienia prezesa Rady Ministrów) na interpelację nr 454 (www.sejm.gov.pl).

⁴¹ Szerzej zob. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Promocja tworzenia grup producentów rolnych*, Warszawa 2008, s. 11.

wania przez takie spółdzielnie gruntów Skarbu Państwa, a nie gruntów należących do jednostek samorządu terytorialnego.

Ustawodawca stara się ułatwić tworzenie i funkcjonowanie spółdzielni, wprowadzając stopniowo zmiany do różnych ustaw. Taka droga legislacyjna jest tylko rozwiązaniem tymczasowym i nie rozwiązuje problemów w sposób kompleksowy. Dlatego, ze względu na zmiany społeczno-gospodarcze, w pełni zasady jest postulat stworzenia nowego modelu spółdzielczości w rolnictwie, zapewniającego omawianym podmiotom większą konkurencyjność na rynku. Nie jest to pomysł nowy, gdyż postulat takich zmian wysuwało wielu autorów⁴², propozycje te z reguły były jednak cząstkowe. Dotyczyły np. modyfikacji przepisów poświęconych spółdzielniom produkcji rolnej i spółdzielniom kółek rolniczych w projektach ustawy – Prawo spółdzielcze⁴³.

Przechodząc do krótkiej charakterystyki postulowanych kierunków zmian, stwierdzić należy, że ze względu na nieudane próby uchwalenia nowej ustawy – Prawo spółdzielcze zachodzi chyba potrzeba podjęcia po raz kolejny prac nad tym aktem prawnym. Jednakże problematyka spółdzielni w rolnictwie mogłaby zostać uregulowana w odrębnej ustawie poświęconej spółdzielczości rolniczej. Takie rozwiązanie legislacyjne zastosowane zostało w odniesieniu do spółdzielni mieszkaniowych. Wydaje się, że ustawodawca powinien ułatwiać funkcjonowanie nie tylko spółdzielniom powoływanym celem utworzenia grupy producentów rolnych. Konieczne jest szersze spojrzenie na omawianą tu problematykę.

Jeżeli chodzi o przepisy dotyczące samej organizacji spółdzielni, to zasadne jest wprowadzenie rozwiązań prawnych ułatwiających tworzenie spółdzielni oraz prowadzenie jej spraw organizacyjnych. Przede wszystkim celowe wydaje się nieograniczanie zasady minimum 5 założycieli tylko do rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni tworzących grupy producentów rolnych, ale jej rozszerzenie na wszystkie spółdzielnie⁴⁴. Również zasada obligatoryjnego powoływania rady nadzorczej powinna odnosić do większych spółdzielni, w których liczba członków

⁴² Zob. np. K. Pietrzykowski, *Kierunki zmian...*, s. 175 i n.; D. Mierzwa, *W poszukiwaniu nowego modelu spółdzielczości...*, s. 90 i n.

⁴³ Zob. np. projekt ustawy – Prawo spółdzielcze przygotowany przez zespół ekspertów powołany przez Prezydenta RP A. Kwaśniewskiego (wrzesień 2004 r.); Projekt ustawy przygotowany przez Komisję Nadzwyczajną Sejmową IV kadencji (2005 r.). Projekty zawarte w H. Cioch, *Zarys...*, s. 387-477; zob. też projekty złożone w obecnej VI kadencji Sejmu (druki nr 657 i 1035).

⁴⁴ Przykładowo, według fińskiego prawa spółdzielczego z 2001 r. spółdzielnia musi liczyć co najmniej 3 członków; zob. Krajowa Rada Spółdzielcza, *Fińskie prawo spółdzielcze*, Warszawa 2002, s. 11.

przekracza 10 osób. Rozważyć również należy wprowadzenie możliwości uczestniczenia w walnym zgromadzeniu pełnomocników członków spółdzielni. Podzielić należy postulat zniesienia podwójnego opodatkowania. Dochód spółdzielni powinien być opodatkowany podatkiem dochodowym od osób prawnych, ale członkowie spółdzielni nie powinni być zobowiązani do płacenia podatku od otrzymanej nadwyżki bilansowej.

Kontrowersje wywołuje propozycja zniesienia zasady, że każdemu członkowi spółdzielni przysługuje jednej głos. Znana jest opinia, że zróżnicowanie liczby głosów przysługujących poszczególnym członkom na walnym zgromadzeniu w zależności od wartości wniesionych udziałów oraz wkładów pieniężnych i gruntowych będzie zachęcało członków do wnoszenia wyższych udziałów i wkładów, co z kolei wpłynie korzystnie na sytuację finansową spółdzielni⁴⁵. Jednakże przyznanie każdemu członkowi spółdzielni jednego głosu odróżnia tę formę prawną od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Likwidacja wspomnianej zasady jeszcze bardziej upodobni pod względem organizacyjnym spółdzielnię do wspomnianej spółki kapitałowej. W tym miejscu warto podkreślić, że konstruując nowe przepisy dotyczące organizacji spółdzielni, ustawodawca musi – z jednej strony – uwzględnić zasady spółdzielczości⁴⁶, a z drugiej – konieczność sprostania przez te podmioty wymaganiom rynku i wzrastającej konkurencji.

Pozytywnie ocenić należy propozycje wprowadzenia do naszego ustawodawstwa spółdzielni rolników, co popiera Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi⁴⁷. Wyodrębnienie takich spółdzielni miałyby zachęcać producentów rolnych do kooperacji. Ich celem byłoby prowadzenie wspólnej działalności na rzecz gospodarstw rolnych jej członków, w tym marketing, wprowadzenie do obrotu produktów rolnych i handel nimi, przechowywanie, przetwarzanie, konfekcjonowanie i standaryzacja produktów rolnych oraz zaopatrzenie rolników w środki produkcji. Oczywiście w świetle obecnie obowiązującej ustawy możliwe jest tworzenie takich spółdzielni,

⁴⁵ Zob. np. www.krs.gov.pl.

⁴⁶ Podczas XXXI Kongresu Międzynarodowego Związku Spółdzielczego w Manchesterze w 1995 r. uchwalono deklarację spółdzielczej tożsamości, na którą składają się wartości i na nowo ujęte zasady spółdzielcze, takie jak: zasada dobrowolnego i otwartego członkostwa; demokratycznej członkowskiej kontroli; ekonomicznego członkostwa (współodpowiedzialności członków); autonomii i niezależności; szkolenia, oświaty i informacji; troski o lokalną społeczność. Zob. Krajowa Rada Spółdzielcza, *Kodeks dobrych praktyk spółdzielczych*, Warszawa 2008.

⁴⁷ Projekty ustawy o spółdzielniach rolników zostały przygotowane zarówno przez zespół PSL, jak i Krajową Radę Spółdzielczą.

ale dla zachęcenia rolników do wspólnego działania konieczne jest wprowadzenie dodatkowych instrumentów. Postuluje się więc wprowadzenie ułatwień w zakresie nabywania gruntów z Zasobu WRSP (przyznanie prawa pierwszeństwa nabycia nieruchomości bez przetargu), zwolnienia w podatkach np. od nieruchomości oraz od podatku dochodowego od osób prawnych w odniesieniu do uzyskanych przez spółdzielnie rolników dochodów przeznaczonych na działalność statutową i inwestycyjną.

Nowa ustawa o spółdzielniach rolniczych powinna zawierać odrębne regulacje dotyczące poszczególnych spółdzielni działających na wsi. Chodzi w szczególności o spółdzielnie rolników, produkcji rolnej, kółek rolniczych i spółdzielnie mleczarskie. Bezspornie coraz większym zainteresowaniem będą się cieszyły spółdzielnie działające na rzecz gospodarstw rolnych, czyli spółdzielnie rolników, w tym tzw. branżowe. Natomiast prawdopodobnie nastąpi dalszy spadek liczby rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz spółdzielni kółek rolniczych. Pamiętać jednak trzeba, że takie spółdzielnie istnieją i konieczna jest zmiana przepisów prawnych. Należy uwzględnić fakt, że spółdzielnie prowadzące wspólne gospodarstwo rolne gwarantują pracę członkom, domownikom i innym mieszkańcom wsi, na wsi bowiem – jak wiadomo – wskaźnik bezrobocia jest wysoki. Członkowie, którzy wnieśli wkłady do spółdzielni, nie zawsze są przygotowani do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa rolnego, czy też tym zainteresowani. Należy zatem rozważyć kwestię przyszłości omawianych spółdzielni i ram prawnych, w jakich mają działać.

FROM THE LEGAL PROBLEMS OF AGRICULTURAL COOPERATIVES

Summary

The aim of the paper is to determine whether and to what extent the legislator facilitates the formation and functioning of agricultural cooperatives under the conditions of the new political and economic system.

The author concludes, that the legislator strives for a better organization and functioning of cooperatives active in agriculture by gradually introducing changes to various legal acts, including the law on cooperatives of 16 September 1982. However, this legislative activity is not sufficient. Specific provisions on agricultural cooperatives could be incorporated into a separate law. Such law would have to contain rules on particular cooperatives operating in the field of agriculture, i.e. on farm cooperatives, agricultural production cooperatives, agricultural circle cooperatives, dairy cooperatives and so called producer group cooperatives.

SULLE COOPERATIVE IN AGRICOLTURA: ALCUNE PROBLEMATICHE

Riassunto

L'obiettivo dell'articolo è il tentativo di stabilire in quale misura il legislatore faciliti l'organizzazione e il funzionamento di cooperative agricole nelle nuove condizioni del sistema politico.

In conclusione l'autrice constata che il legislatore cerca di facilitare l'organizzazione e il funzionamento di cooperative agricole, introducendo gradualmente delle modifiche ai diversi atti normativi, tra cui alla legge 16 settembre 1982 diritto delle cooperative. Tale attività legislativa non è tuttavia sufficiente. Le norme speciali concernenti le cooperative agricole potrebbero essere contenute nella legge speciale dedicata alle cooperative agricole, la quale dovrebbe comprendere le regole riguardanti le singole cooperative funzionanti nel settore agricolo. Si tratta, in particolare, di cooperative di agricoltori, di cooperative agricole produttive, di cooperative di circoli agricoli, di cooperative casearie, nonché di gruppi cooperativi di produttori agricoli.

